

(३६५)

॥ अथ त्रिवत्वारिंशोऽध्यायः ॥ chapter-43

वासिष्ठ उवाच-

तत्राश्रमे महाराज ययातिस्तत्पुत्रा^{प्र} ॥

देवमाराधयामास तेजोराशिं जगत्प्रभुं ॥ १

जगत्स्वामीति नाम्ना^४ स्तुयते यः सुरैर्दिव ॥

मनुष्यैर्मर्त्यलोके स्मिन् पातालं चापि पङ्क्तैः ॥ २

तददृष्ट्वा^२ मानवा^३ भक्त्या^४ श्रीमालं जगतां प्रभुं^५
स्वेच्छया वीमानां^६ अपि न शोच्यः स्यात् कदाचन ॥ ३

मार्धातोवाच :- कथमासीज्जगत्स्वामी श्रीमालं महसां निधिः ॥

ययातिश्च कथं तपं तन्ये ब्रूहि तपोधन ॥ ४

वासिष्ठ उवाच : निशामय महाराज कथामेतां शुभावहारि ॥

श्रीमालं भूजगत्स्वामी ययातितपसा यथा ॥ ५

ययातिनामि राजासीत्पुरा^५ नहुषात्मजः ॥

पुरा^६ जरामुपादाय स ययौ तपसे वनम् ॥ ६

तपश्चिकीर्णरित्युग्रं तीर्थानि विपिनाचि च ॥

परिभ्रमति भूपालः पत्नीम्याममिसंवृतः ॥ ७

ए बी

-०-०-

५ सी क ख डी घ-ई-२ नहुषात्मनः

६ बी ई पुराजरा

१ ए वददृष्टाव

४ ए भक्त्या

३ ए स्तुयते

५ ए मानवा

श्लोक

(३६)

स कदाचिद्विहायातः श्रीमालं क्षौत्रमुत्तमम् ॥	
महर्षिभिः समाजुष्टं राजर्षिप्रवरैस्तथा ॥	८
तीर्थानामाश्रमं रम्यं देवानां च तपस्विनाम् ॥	
विलांक्ष्य मतिरित्यासीद्विह तपस्ये महत्तपः ॥	९
जराजर्जरितं देहं न सांस्थं किञ्चिदस्ति मे ॥	
प्रभवति महारोगा वाद्व्ये प्राणहारिणः ॥	१०
तस्मादाराधयिष्यामि तपसा तिमिरापहम् ॥	
नस्यायस्य प्रभावेण संसारेन पुनर्मवः ॥	११
व्रतितनुरयं देवस्तेजसामालयः परः ॥	
विश्वालोकाप्रदीपश्च श्रुत्वा मय जुषां पतिः ॥	१२
एवं विचिंत्य बहुधा ययातिनहिष्णा नृपः ॥	
आदित्याश्रमासाय तपस्कृत् समुद्यतः ॥	१३
वल्कलाजिनसंवीतः कुशासनपरिग्रहः ॥	
नमस्कृत्य दिगीशेभ्यस्तपस्तप्तुमुपाविश ॥	१४

-०-

१ बी तस्मादाराधयिष्यामि

२ तस्मादाराधयिष्यामि

(३६७)

सौमवंशो^मद्भवः श्रीमान् सौम्यमूर्तिर^{रज}त्यधीः ॥
शर्मिष्ठा^१ देवयानी च तपंतं परिचेरतुः ॥ १५

प्राणायामपरो राजा मनो विन्यस्य भास्करे ॥
तस्यां स्थाणुरिवाक्षी^२भ्यः तदादित्यतपोवने ॥ १६

अवाह्यं निष्कलं ब्रह्म जपन् मीलितलोचनः ॥
मुनीनामप्यगम्या^३भूतं तपसा विस्मितात्मनाम् ॥ १७

पंचाग्निसाधको ग्रीष्मे जपहोमपरायणः ॥
वर्णास्वाकाशशायी च हेमन्तैः सलिलाशयः ॥ १८

तपोवनगते तस्थौ पृथुनेत्रे तपः कृशौ ॥
जले शुष्यति पद्मा^४द्ये सरस्यविव रेजतुः ॥ १९

पंचविंशतिवर्णाणि स भुञ्जानः फलं सकृत् ॥
पंचाशतं तथा तस्थौ शीर्णपित्राशनी^५नृपः ॥ २०

जलाहारमथा कुर्वन् वर्णाणां पंचसप्ततिः ॥
ततश्च वायुमाहार्यं स्थितौ वर्णाशतं नृपः ॥ २१

-०-

२ बी ई मुनीनाम प्यगम्या भूततपसा
७० च मुनिना नाममि
३ बी जले शुष्याति पद्माद्ये
सरस्याविव रेजतुः ए जलेशुष्यतिपद्माद्ये
१ ए शर्मिष्ठा
४ ए नां

(३६८)

ततो वृषांशे प्राप्ते त्यक्ताहारो महीपतिः ॥

ध्यायन् देवं दिनानाथं शूलं हव तस्थिवान् ॥ २२

संनिहृष्येन्द्रियग्राममैकांतरचित्तसनः ॥

न राजा क्षांभमध्येति तपोभिरतिदुष्करः ॥ २३

वाक्तास्तन्मूर्धनि रजः सिक्नुं जलदवारिभिः ॥

तस्य शुष्कजलस्येव सरसः पङ्कमाक्षयौ ॥ २४

हृदि तस्योदिते सूर्ये मानुषस्य महात्मनः ॥

अतः प्रकाशमाक्षितां चक्षुषी कमले हव ॥ २५

अथागान् माधवी नाम कन्या तस्य महात्मनः ॥

निशम्य नैमिषारण्ये पितरं तपसि स्थितम् ॥ २६

सा ददर्श महाभागा राजानं जय्यातुरम् ॥

सैव्यमानं क्लृप्ताभ्यां व्यक्तीभूतत्वचावृतम् ॥ २७

अथ संगम्य मातृभ्यामुपातै माधवी पितुः ॥

आरोपयत्तपोनिष्ठा शुश्रूषामात्मात्मनि ॥ २८

-०-

२ क सी नसावृतम्,

४ स डी नसावृतम् घ ई-२ व्यक्तीभूतेन सावृतम्

१ ई देवदिवी

२ ए भिरं

५ ए मायया

३ ए मायतां

तस्यैवं तप्यमानस्य तपसापितचेतसः ॥

सर्वेभ्यः श्रोतरंभ्य उल्ललास महन्महः ॥

२६

विष्कलोऽमून् महीपाल देवेंद्रः पदशङ्कया ॥

तपोभिरतुलंस्तस्य राजर्षोर्भाकितात्मनः ॥

३०

महासिंहैरितारण्ये गजैरतिधुरं ॥

अथ मेघे दिशः सर्वाः संवृतापोश्च मूलं ॥

३१

न चंद्रश्च न सूर्यश्च न रात्रिर्न दिनं क्वचित् ॥

अथ अकारावृते लोके ज्ञायते न तु किञ्चन ॥

३२

शतानि पञ्चवर्णाणामतीक्ष्णानि मुहूर्तवत् ॥

बाहुकेणाव्यतिक्रान्तो निर्वेदं न स विंदति ॥

३३

अथाश्विनस्य मासस्य शुक्लपक्षे त्रयीतनुः ॥

सप्तमेयां मूलनक्षत्रे प्रत्यक्षाऽमूद्विवाकरः ॥

३४

सद्यो जलदजालानि विक्षिप्य जगतीपते ॥

समूलललास तेजस्वी मूलं सलु मास्करः ॥

३५

-०-

३ बी महासिंहैरितारण्ये गजैः

घ ई महासिंहैरितारण्ये

२६ ए गर्जम्भि

१ ए भिस्तुलं

२ ख डी धुधैर्म् घ ई धर्धैर्म्

४ वी नववर्णाणां

५ बी जगतीपतिः

६ बी समूलललास पुण्ड्रेकाः प्ररोह इव मास्करः

(४००)

तिमिराणि तिरस्कूर्बन्पद्मरागान्मैः करैः ॥

कांटीरकुण्डलधरां द्विभुजः पद्मलाङ्घनः ॥

३६

त्रयीतनुरमेयात्मा कृकुसामयजुषां प्रियः ॥

मार्गं एकां^२ मुमुक्षूणांभूषणं ब्रह्माधिगच्छतां ॥

३७

अथान्वील्य दशौ राजा ययातिः तपतां वरः ॥

कृच्छ्रादंजलिमादाय तुष्टुवै युतिमालिनं ॥

३८

नमस्ते विश्वबीधाय विश्वनेत्राय मास्वते^२ ॥

हृदोमयाय देवाय देवानां पतये नमः ॥

३९

सावित्रं यत्परं तेजः सदा ध्यायन्ति योगिनः ॥

सोपानं मुक्तिमार्गस्य तत्रै स्तोमि सनातनम् ॥

४०

नमो निशदिनांगाय कालरूपाय चक्रिणौ ॥

ज्ञानातीताय मेध्याय हविर्होत्रहृताशने ॥

४१

अमृताय प्रज्ञांताय तपसां फलदायिने ॥

अंतान्तस्वरूपाय वेदविर्धाय ते नमः ॥

४२

-०-

१ ए भूजः

४ ए विषायेतनमः

२ ए मुमुक्षाणाम्

३ ए मास्वते

सामगेयाय सौम्याय रसाय रसवर्णिणे ॥	
रसाकर्षणशीलाय जिज्ञेशाय नमो नमः ॥	४३
तदित्यक्षरमेकाय तद्विष्णोः परमं पदम् ॥	
सदा पश्यन्ति विद्वांसस्तस्मै ते तद्विदे नमः ॥	४४
तेजोमयोऽमृतमयो यो वै त्वमिह मंडले ॥	
दिवा तपसि देवेश तस्मै दिव्यात्मने नमः ॥	४५
रात्रेरन्धश्च निष्पाद्य संधिज्ञानाय यज्ञिनः ॥	
युनक्ति तत्पदप्राप्त्यै तस्मै संध्यात्मने नमः ॥	४६
कलाकाष्ठादि ^२ रूपाणि व्यञ्जयिष्यति नित्यशः ॥	
काल ^३ नायैह मू ^४ तानां तस्मै काला ^५ त्मने नमः ॥	४७
अमानामानमो ^६ श्चित्य रश्मिं पीयूषवर्णिनाम् ॥	
पूष्णासि यक्षिणं चन्द्र तस्मै वैद्यात्मने नमः ॥	४८
विशोधयन्महोरूपै ^७ र्जलरस्पर्शदूषितम् ॥	
महीं विचरसि व्याम तस्मै शुद्धात्मने नमः ॥	४९

- क्षी १ परं परम्
२ बी कलाकाष्ठादि रूपाणि व्यञ्जयिष्यति नित्यशः
३ घ ई कलनायैह
४ क्ष ई ध्यानात्मने
५ घ अमानमानमाश्चित्य
बी अमानाम् मानश्चित्य
६ महोरूपैर्जलरस्पर्शदूषितम्
४ ए मूतानां

पीयमानं^१ द्विजैर्दृष्ट्या महस्ते स्यंदितामृतं॥

ब्रह्मलोको^२र्ध्वं घत्ते तस्मै ब्रह्मात्मने नमः ॥

५०

सदनान्यृतवः काला जगति च कथांसि च ॥

ज्योतिं^३णि वेदास्त्रै^४प्यमिति तै विभूते नमः ॥

५१

नमस्ते जगतीस्वामिन्नर्यम्णो विश्वभाविने ॥

जगज्जीवातवे तुभ्यं नमो देव दिवाकर ॥

५२

विवस्वानुवाच :- वरं वृणु महाभाग यथाते नहुणात्मज ॥

दास्यामि तव तुष्टां^५हं यद्यपि स्यात्सुदुर्लभं॥

५३

राजोवाच :-

यदि देवो वरो देव तुष्टेन मम मास्कर ॥

दर्शयस्व तदात्मानमं^६ण पूर्व वरो^७स्तु मे ॥

५४

न तेजांसिस्तवोदुर्दृष्टं^८ स्वल्पमपि क्षमः ॥

एताभ्यां चर्मचक्षुभ्यां^९ त्वदुपमसितप्रभ ॥

५५

-०-०-

१ बी ब्रह्मकन्दोदुग्मं

२ बी विदुपमसित

३ ए ज्योतिणी

वसिष्ठ उवाच :- इत्येवं जलपतस्यस्य दिव्यवक्त्रं^१ देवी रविः ॥

ददशथि महोराशिं^२ द्विभुजं पद्मलाङ्गनम् ॥

५६

हेमभूषणनद्धाङ्गं स्फुरत्कोटीरकुण्डलम् ॥

अथ तंजगती पीठे लुठतं स्तुतितम्परम् ॥

५७

राजानमब्रवीद्वैवः प्रसन्नो जगतां प्रभुः ॥

वरं वृणु महीपाल यते मनसि वर्तते ॥

अन्यानन्यया भक्त्या तुष्टो दास्याम्यहं तव ॥

५८

ययातिरुवाच :- वृद्धोऽस्मि वृत्तराज्योऽस्मि वानप्रस्थोऽस्मि सांप्रतम् ॥

नास्ति मे माङ्गलिप्सा^३ क्व स्वल्पापि वपुणामुना ॥

५९

हिताय सर्वभूतानां^४ तदिहैव स्थितिं कुर्व ॥

अनयेव प्रभो मृत्यां श्रीमालं देववत्सलं ॥

६०

विवस्वानुवाच :- मूर्तिरेणा नृलोकैः^५ अस्मिन् ब्रूते मस्मसाद्भुतम् ॥

अस्थास्तेजः प्रजाः सां^६ दुःशब्दं^७ न पार्थिव ॥

६१

किं पुन मांनवाहीमे निःसत्त्वाः स्वल्प-जीविनः ॥

६२

-०-०-

१ ऋ सी ख डी महाराशिं

२ ऋ सी ख डी पुस्तक्यानां^८ नास्ति पक्तिरेणा

३ ऋ ह हेमसन्नाहनद्धाङ्गं ।

४ भस्मसाद्भुतम्

५ ए मृत्यां

ययातिरुवाच :-	तपः कुर्वीति कृतिनः सर्वस्योपचिकीर्णवः ॥	
	अतः प्रसीद भगवन् हितार्थमिह देहिनां ॥	६३
	इत्यभिप्रेतमेतस्य विदित्वा भगवान् रविः ॥	
	व्यलोक्यद्रुपमेयात्मा सस्पृहं व्योममंछते ॥	६४
	अथ दुन्दुभिर्निघोणाः प्रणोदुः खे समन्ततः ॥	
	शखा ^३ मृदंगशब्दाद्व्याः पूरयन्तो दिशां दशः ॥	६५
	ननृतुश्चाप्सरः श्रेष्ठा गंधर्वाश्च जगुः कलरः ॥	
	किमानेरावृन्तू व्योम हसिरिव महत्सरः ॥	६६
	चामरैर्वीज्यमानं च किंकिणीत्काणसस्वनैः ॥	
	हरिचंदनपुष्पाणां वृष्टिरासीन् मनोहरा ॥	
	समीरणो ववो व्योमगंगासीकरमंथरः ॥	६७
	ययातिरथतां घण्टनात्र मूर्तिमासेदुष्णीं रवैः ॥	
	रौमांचिततनुः साश्रुर्धूनिं बद्धांजलिः स्थितम् ॥	६८

-०-०-

- ३ घ हं समन्विताः
 ३ बी शख मर्दलशब्दाद्व्याः
 घ हं मर्दल
 ४ बी समीरश्च ववो
 १ ए विलोकय
 ५ ए मूर्ध्नि

ओं नमो वंदरूपाय सवित्रे द्वादशात्मने ॥

त्रयमिषाय देवाय जगतां शरणाय त्वं ॥ ६६

इत्येवं स्तुवतस्तस्य ययातेः पृथिवीभूतः ॥

पुरस्तादागताम्^२ निमा^३ तिडस्य^४ महस्विनी ॥ ७०

यस्याः संदर्शनादेव नराणां भक्तिचेतसां ।।

सद्यः प्रयांति पापानि सिद्धिः स्यादभिवांक्षिता ॥ ७१

विवस्थानुवाच :-

मम मूर्त्तिरियं राजन् पारिजातमयी शुभा ॥

पूजिता त्रिदशः सर्वभूतवर्त्महृद्दीनि ॥ ७२

य हमा मर्चयिष्यन्ति दिव्यां मूर्तिं गरा मम ॥

ते यास्यन्ति परं स्थानं जरामणावर्जितम् ॥ ७३

शंभुना सार्चिता मूर्तिर्ब्रह्मणा विष्णुना तथा ॥

सुरैः सिद्धैस्तथा साध्यैः किन्नरैरुषरांगणैः ॥ ७४

विद्याधरश्च गंधर्वः सर्वैरपि समाहितः ॥

पुष्पधूपस्थानं गंधैर्दिव्यपाल्यानुलेपनः ॥ ७५

१ बी ऊँ नमो रूपदेवाय, घ हं नखोरूपाय देवाम

३ सी ^{रु} ^{बी} ~~रु~~, ~~बी~~ डी ध्रुवम्

३ ए मुक्तिं

४ ए मर्चयिष्यन्ति

(१०६)

स्फोटैश्च किंविधैराजन् स्तुता मूर्तिर्विवस्वतः ॥

अथ तुष्टाऽब्रवीदेवस्त्रयीतनुरिदं सुस्मन् ॥

७६

ये च मामर्क्षयिष्यन्ति भक्त्या भुवि शरीरिणाः ॥

न तर्केणां जातु रोगः स्थान्ना पीडा मानसी खलु ॥

७७

उत्पत्स्यते न दुःखानि कदाचिदपि कुत्रचित् ॥

सदाहमिह वत्स्यामि लोकानां वाञ्छितप्रदः ॥

७८

श्रीमाले त्रिदशश्रेष्ठा नात्र कार्या विचारणा ॥

उल्लोकादियं मूर्तिं रवतीणां महीतले ॥

७९

अहमत्र निवत्स्यामि ययातेः प्रीतिर्हेतवे ॥

पूजितेयं त्रिमूर्तिः स्वामित्वं जगतामपि ॥

८०

करिष्यामि न संदेहो यथा राजा शरीरिणां ॥

जगतामहमेकौऽस्मि स्वामी सर्वस्य पालनात् ॥

८१

जगत्स्वामीति मे नाम लोके स्थातिर्भविष्यति ॥

लादित्याश्रमासाय श्रीमाले ये नन्वात्मनाः ॥

८२

-०-०-

१ बी उत्पत्स्यते न दुःखाय कदाचिदपि किञ्चन ॥

२ बी पूजितेयं त्रिमूर्तिश्च

३ लोके विस्थातिर्भविष्यति

(४०७)

जर्वयिष्यन्ति मां भक्त्या तेषां लोकाः सनातनाः ॥

योऽमाभाश्चयुजे मासि मूलार्कैः सप्तमीदिने ॥

८३

सकृद् द्रव्यति भक्त्या चैत् स स्वर्गी न च नारकी ॥

यो मे प्रदक्षिणामैकां प्रदास्यति समाहितः ॥

८४

न तस्य दुःखामिवः क्वचिदेव भविष्यति ॥

मम मूर्त्तिरियं दिव्या तावत्लोकं निवत्स्यति ॥

८५

यावत्पारिजितो राजा भविता जन्मजयः ॥

यत्र कुत्र चिदास्त्राय हृत्ते कलिभुजे नतः ॥ ८६

८६

आत्मानं विभजिष्यामि शैब्यैश्चैव शमिस्त्वह ॥

श्रीमाले धिष्ठितं यो मां नरा द्वादशमूर्त्तिषु ॥

८७

नमिष्यन्ति न भूयोऽस्ति तेषां जातु यमाद्भ्यः ॥

इत्युक्तुवांत देवः सर्वलोकविभावनः ॥

८८

प्रणम्याथ सुराः सर्वे मूर्त्तितामगमन्दिवः ॥

ययातिरपि भूषाल कन्यामामंज्य माधवी ॥

८९

-०-

१ बी मासि मूलार्कैः प्र ई मूल क

२ बी भक्त्या चैत् स । प्र ई सकृदभ्यर्च्य भक्त्या चैत् ।

३ ए सकृद्रव्यति

मनो विष्णो ^१ समाधाय दिशं मेजे पराजित ^१ ॥	
तस्या वै पूरतो ^१ मूर्तेः यश्चासीत्तोरणं दिवि ॥	६०
तन्निवेशितवान् पश्चात् श्रीमालं देववर्ध ^२ कः ॥	
कृते रत्नमयं दष्टं त्रे ^३ सायां हेमम ^३ धुतं ॥	६१
तोरणं ह्यपरे रौप्यं क्लौ काष्ठ ^३ मयं नृप ॥	
एवमासीन् महीपाल श्रीमालं विश्वक्लोचनः ॥	६२
सर्वेषां जगतां स्वामी जगत्स्वामीति संज्ञया ॥	
गंगास्नानेन यत्पुण्यं पूर्वसागरसंगमे ॥	६३
श्रीमालं तज्जगत्स्वामीदर्शनाल्लभते नरः ॥	
हरिशंखो ^३ योयात्रां वसन्ते यो विधाय वै ॥	६४
मनुष्या लभते पुण्यं शुचिश्च ^३ द्वासमर्चितः ॥	
तस्या ^३ दाश्वयुजे मासि शुक्लपक्षे जगत्प्रभु ^३ ॥	६५

-०-०-

१ वी डी तत् सदा

१ ए मूर्ते

२ ए वर्धकः

३ ए काष्ठमयं

(४०६)

म^१क्त्याप्रणमतां राज्ञु^२ श्रीमाले सप्तमीदिने ॥

य इदं शृणुयान्नित्यं पठेद्वा भक्तिसंयुतः ॥ ६६

तस्य देवो^३ जगत्स्वामी वदाति वरमीप्सितं ॥ ६७

इति श्री श्रीमालमाहात्म्ये जगत्स्वामी माहात्म्य
नाम- त्रिचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४३

३ बी सप्तमिदिने:

१ ए मक्त्या

२ ए मि